

Улуус киинигэр үлэлиир 3№ дээх «Үрүйэчээн» Оҕо Сайдар Киинэ
былааннаахтык ыйдарынан сахалыы тиэмэлээн үлэли олорор.
Ол курдук Балаҕан ыйыттан саҕалаан үлэ тэрээһиннээхтик саҕаланна.

Сэтинньи ый - Байанай ыйа.

Байанай ыйыгар ытыгылар тэрээһин сыала – соруга:

- Баай Хара тыа күндү түүлээбин, кини туһатын өйдөөһүн;
- Баай Байанай диэн кимин, кини хайдаҕын кэпсэтэ үөрэнии;
- Булт сиэрин-туомун, үөрүйэхтэрин билиһиннэри;
- Айылҕаҕа харыстабыллаахтык сыһыаннаһыны инэри;
- «Мин аҕам-булчут» хаартысканан кэпсээни айа үөрэнии;
- Дьиэ кэргэнинэн оонньуу, ыллыы, айа – тута сылдыарга көбүлээһин .
- Уолаттары булчут идэтигэр кыра эрдэхтэриттэн ымсыырдыы.

Байанай диэн — ойуур иччитэ, булт танарата. Байанай киһилии майгылаах, үөрүннээн, бэриннээн, оҕо курдук оонньуулаах — омурнаах, ону тэнэ хомойумтуо, өһүргэс буолар. Кини ойуур кыылларын, көтөрдөрүн харыстыыр. Ойуурга куһаҕан санаалаах, кыыллары барытын харыстаабакка өлөрө сылдыар булчут кэллэбинэ кыыллары, көтөрдөрү ыраах куоттаран, күрэтэн кэбиһэр эбит. Ол иһин ойуур кыылларын-көтөрдөрүн Байанай оҕолоро диэн ааттыыллар. Байанай ыйыгар бултуохтааххын. Балаҕан уонна алтынньы ыйдарга киис, тиин, андаатар, саһыл уо.д.а түүлээх кыыллар сыгынньах сылдыаллар, онтон сэтинньигэ биирдэ түүлэрэ ситэр, ол кэннэ биирдэ бултанар. Ол иһин булт барыта көнүллэнэр. Ону таһынан Күөх Боллох диэн күөл байанайын аһатан баран, үгүс дьон мунхалыыр идэлээх. Бу курдук сэтинньи ый буолла даҕаны биһиги аҕаларбыт, эһээлэрбит «Баай Барыылаах байанай бэрис, оту – маһы алдьатыам суоҕа, наадыарбын эрэ ылыам» — диэн алҕаан баран ыраах бултуу- алты бараллар.

Онтон «Булчут» диэн кимий? Булчут диэн булугас-талыгас, мындыр өйдөөх, кыанар үлэһит, аһыныгас, көмүскэс, сиэрдээх үтүө майгылаах киһи. Булт үөрэбэ, булт дьарыга уол оҕо тугунан да солбуллубат үөрэх буолар. Саха булчута бултаан дьиэ кэргэнин иитэр – аһатар, таньынарар.

Булт быраабылатын билиһиннэрэбит:

1. Атын киһи булдун тытыа суохтаахпыт, холобура туһахха иннибити, буллахпытына үөһэ ыйаан кэбиһиэхтээхпит, суор-тураах сиэбэтин курдук.
2. Уол оҕону 14 сааһыттан булка илдэ сылдыахха сөп, бэйэтин ытан кэбиспэккэ, улахан киһини кытта.
3. Байанайы аһатарга хайаан даҕаны арыылаах алаадыннан аһатаҕын.
4. Кыһыл кинигэбэ кирибит кыыллары өлөрүө суохтаахпыт.
5. Ханнык баҕар кыыл анал көнүллээх эрэ бултанарын өйдүөхтээхпит.

Өйдөө:

1. Айылҕа айбыта барыта кэрэ, үчүгэй диэн өйдөбүл. Онон, оҕолор, айылҕаны кыра эрдэхтэриттэн кэрэхсээн, таптаан алтыһан улааттахтарына, кэрэни кэрэхсиир, үтүнү - мөкүнү араара үөрэниэхтэрэ, кэрээнэ суох буолууну сөбүлүөхтэрэ суоҕа. Айылҕаны алдьатартан тугунуохтара.
2. Өбүгэлэргэ ытык кырдыаҕастарга, айылҕа оҕолоругар кыраҕа-кыаммакка, бэйэттэн мөлтөххө сыһыаннаһар курдук, аһынылаахтык, харыстабыллаахтык сыһыаннаһахха наада. Оччоҕо айылҕа киһиэхэ махталлаах буолуо, олус сиэдэрэйдик үүнүө-үөскүө, урукку саха дьонун төрүт айылҕата төннүө, эстии кэмэ-кэрдиитэ ааһыа.
3. Айылҕаны мээһэ алдыаппат, көтөрү - сүүрэри наадата суохха өлөрбөт, өһөрбөт киһи ис-иһиттэн сымнаҕас, эйэбэс, амарах буолар. Кини хаһан даҕаны киһиэхэ сутуругун көтөхпөт, ис-иһиттэн интеллигентнэй киһи буолар. Онон, киһиэхэ киһилии сыһыаннаһыны иитии төрүтүнэн айылҕаҕа тапталы иитии буолар диэн түмүк санаа баар.
4. Айылҕаны чинчийэ сатыыр, күнү-дьылы билгэли үөрэнэр оҕо ханнык баҕарар наукаҕа, үөрэххэ тардыһылаах буолар. Күнү - дьылы билгэлээһиннэ этиллэр түмүк тыллар, көннөрү тыллар буолбатахтар. Хайаан даҕаны туохха эмэ олобуран этиллэр

тыллар. Ол ис хоһоонун оҕо өйдүү үөрэнэрэ наада.
 5. Айылҕаны кэтээн көрүү киһини мындыр буолууга, инникини сылыктааһынна, олоҕу-дьаһағы сыаналааһынна иитэр. Оҕо айылҕаны ытыктыыр буоллаҕына дьон үлэтин - хамнаһын түмүгүн харыстыыр. Үлэ - хамнас диэн тугун өйдүүр буола улаатар.

Бу курдук, кылгастык Байанай диэн кимин билиһиннэрдибит, инникитин бултуу-алтыы бараргытыгар бу сиэри-туому тугуһуоххут диэн эрэнэбит. Өрүү Байанайдаах буолун! Аар тайҕабытын, тулалыыр айылҕабытын, кыыллары аһынар, харыстыыр буола улаатын! Оччоҕо эрэ көтөр – сүүрэр үксүө, Баай Байанайбыт араас булдуһун күндүлүү туруо!

Байанай ыйыгар ытыллар үлэ былаана.

Ытыт ылл ар бир иэмэ тэ	Тиэмэтэ	Ытыллар үлэ көрүннэрэ
1 нэйдэн 1	«Баай Байанай- аһаан, таннан олоһор, үнэр – сүктэр итэҕэлбит» диэн өйдөбүлү сырдатты.	<ul style="list-style-type: none"> * Хартыыналары көрүү. Байанай ыйын бэлиэлэрин билсиһии * Хамсаныылаах оонньуу «Куобахтар уонна бөрө» * Бэсиэдэ: «Чэгиэн – чэбдик буоларга собо туох туһалааҕый?» * Байанайга аналлаах мунугу тэрийии (Кинигэлэр, фотостенд, булт тэриллэрэ,...) * Төрөппүттэргэ сүбэ “Мин аҕам тугу бултууруй, тоҕо?” – кэпсэтэргэ, бэсиэдэлэһэргэ. <p>Олохтох бэйиэт П.Одорусов хоһооннорун истии, үөрэтии.</p>
2 нэйдэн 2	« Саха сириҥ барҕа баайа- күндү түүлээх» Ахсаан эйгэтэ. Хамсаныы. Көрөн быһаарыы	<ul style="list-style-type: none"> * Бэсиэдэ ытыты: «Ойуур кыыллара», * «Булчут туһунан» - кэпсээни ырытыы. * «Кыыллар суоллара» - суоллар араастарын көрдөрүү. * Хамсаныылаах оонньуу «Түргэнник сүүр, таба бырах», “Сонор” * Хартыынанан үлэ «Хаһынан элбэҕий? Барыта хас кулгаах көстөр? Хас кыыл баарый?» Кыраны, улаханы быһаарыы «Саамай улахан тугуй?» * Тэннээһиннэ, быһаарыыга суоттааһын: «Туруйа уонна саһыл», «Туох суолай?». * Төрөппүттэргэ кыыллар тустарынан, кыра, улахан диэн өйдөбүлү хатылыыр үлэни ытарга сүбэ. * ”Мин эһэм, аҕам булчут”(оҕо кэпсээнэ, 26.11. дылы) * Төрөппүттэргэ “Байанай” тиэмэтигэр таайбаран (25.11.дылы.)
3 нэйдэн 3	Уруһуй, мэһийии, сыһыарыы	<ul style="list-style-type: none"> * «Собо» -күөл балыга. «Тиин» - өнгөөх кыраасканан бэлэм шаблонунан кырааскалатты. * «Куобахтар көрдөрө», тарбахтарын былчынҕын сайыннарыы. Бэйэлэрэ быласталаһынынан ньолбоҕортон ууннары тардан куобахтары онорон таһаарыылара. * «Ойуур кыыллара» хас биирдии оҕоҕо кыыл күлүктэрин көрдөрүү(трафарет), ханнык кыыллар буолалларын ырытыы, сөптөөх кыыллары лиискэ сыһыарыы. * Төрөппүттэр уруһуйга, мэһийиигэ, сыһыарыыга дьарыктыылларыгар сүбэлэр. * Дьизэ кэргэнинэн хоһоон айыытыгар күрэх.(26.11.дылы)

4 нөдлөг	«Оџо уонна айылџа» (айылџаџа сылдыбы быраабылаларын билиһиннэри) Түмүктүүр аралдыыы	* Бэсидэ «Дьийкэй кыылар», “Бэсидэ, кэтээн көрүү “Кирдээх уу» «Туох ханна уйаланарый, хороонноноруй?» * «Кыылар» оонньууга оџолор кыылар хамсаныларынын үтүктэн көрдөрөллөр. * Айымныыны ааџыы, муьтик көрдөрүү «Куобах кутурууга суох буолбута * Төрөппүттэргэ консультация «Оџо уонна айылџа» * “Күндү түүлээххэ сууланан” хаартыскаџа түһэн ыытыы.(25.11. дылы)
----------	--	---

Булт, булчут, - диэн тиэмэџэ Байанай ыйыгар аналлаах тэрээһин иһинэн ыытыллар төрөппүттэргэ таайбаран - викторина балаһыанньата.

Сыала – соруга:

Дьидэ кэргэнинэн оонньуу, ыллыы, айа – тута түмсүүлээх буоларга көџүлээһин.

Аһаан – таннан олорор айылџабыт барахсанга үгэс буолбут ытыктабылы, сиэри – туому билиини кэнэтии.

Ирдэбиллэр: Этилибит бириэмэ иһигэр хойутаабыт, кэлин ситэрилибит эһиэт көрүллүбэт. Эһиэт чопчу, чуолкай биир буолуохтаах.

Кыайылаахтары бэлиэтээһин:

Күрэх түмүгүнэн 1-2-3-с миэстэлэргэ грамота, биһирэбил бэлэх туттарыллар; Эһиэтэри (ватсабынан) ..... диэри бөлөххүт иитээччитигэр тиксэрэџит.

Таабырын уонна викторина ыйытыктара.

1. Ийэтэ инсэрийэ хаалбыт, оџото ойон хаалбыт (саа эстэрэ)
2. Аџыс уон арыалдыттаах, тоџус уон доџуһуолдыттаах, сэттэ уон сирдыттээх Ытык Ыдалыма эмээхсин баар үһү. (мунха)
3. Халлаантан хара суор хаһытаабытынан хап гына түспүтүгэр, ымыйалаах кымыс былгас гына түспүт. (анньыы, ойбон)
4. Сайын сагыннаах кэтэр, кыһын сыгыннаах сылдыар баар үһү. (таба муоһа)
5. Икки титирик сэргэстэһэ үүнэр үһү. (тайах муоһа)
6. Сүүрэр атахтаахтан сыммытынан төрүүр баар үһү (кымырдаџас)
7. Ураџас төбөтүгэр ойуу-бичик баар үһү (куйуур)
8. Сыыдам сырыылаах, сурааһын суоллаах, аллаах ат баар үһү (хайыһар)
9. Тыа быыһыгар тулата дулџалаах, ыарџа сэппэрээк үүнээйилээх көлүччэ курдук уу (дүөдэ)
10. Түүлээх тириинэн бүрүллүбүт кэтит, ордук уйдарылаах булт хайыһара (туут хайыһар)
11. Айабынан итиллэр кылгас тимирдээх былыргы саа (туурка)
12. Куйуур манкытын эбэтэр суоруна тутаабын уган эргитэргэ туттуллар ортотунан үүттээх мас (түөрэй)
13. Курга бааныллар эбэтэр санныга кэтэр кыра тирии хаа, суумка (хаппар)
14. Илим, мунха үөһээнни ситимигэр баайыллар дагдатар оноһук, түүрүллүбүт туос эбэтэр атын (хотоџос)
15. Сайын сиикэйдии хатарыллыбыт мунду (хохту)
16. Кыракый сүгэ (чохороон)
17. Кыһынны кэмнэ күүстээх кураанах тымныы тыал (чысхаан)
18. Ат көлө ыныырыгар ууруллар, ыныырдыллар таһаџас (ындыы)
19. Кутгаџаһа суох күүстээх, ыарахантан чаџыйбат, хотоойу санаа (эр санаа)
20. Оночону хаамтарар төбө өттө салбахтаах оноһук (эрдии)
21. Ыныыр холунун бирээскэтин иһинэн уган тардар үүттэрдээх кур курдук тирии быа (дырим)
22. Ууттан улахан балыгы батары кытаахтаан таһаарар мас уктаах дьоџус тимир

- тордуох (дэгийэ)
 23. Сыыспат, олус табыгас (бэргэн)
 24. Биирдии ботуруонунан иитиллэр урукку бинтиэпкэ (бэрдээнкэ)
 25. Ыныыр сирэйин уонна кэлин өтгүн маһа (бүргэ)
 26. Күүһүн-уоһун үрдүгэр сылдыар харса хабыра суох эбэтэр дохсун эдэр киһи (бөтөс)
 27. Хашпыт лабаа (абырҕал)
 28. Сиргэ оттуллубут уот, кутаа (кулуһун)
 29. Көмүстээбэр күндү, саарбатааҕар сыыдам баар үһү. (Киһи)
 30. Кыһыл саһыл бэйэтин хороонуттах тахсыбат үһү. (Тыл)
 31. Сааһыгар биирдэ кэппитэ алдыаммат танас баар үһү. (Киһи тириитэ)
 32. Дьааһык иһигэр сүүс чыычыйдаан баар үһү. (Испиискэ)
 33. Сиртэн бэрт чэпчэкистик көтөһөһүн эрээри, ыраах кыайан бырахпаккын. Тугу? (Кус түүтэ)
 34. Сылдыар да, суола биллибэт баар үһү. (Туман)

"Байанай" хоһоон күрээбэ Уопсай балаһыанньата

Байанай, булт, балыктааһын туһунан бэйэ айбыт хоһоонун күрээбэ “Оҕо сайдар киин “Үрүйэчээн”” иһинэн “Байанай” ыйыгар тэрээһиннэрин иһинэн ытыллар.

Күрэх сыала –соруга

Күрэх сыала-соруга – дьиэ кэргэни уонна үүнэр көлүөнэни уус-уран тыл, хоһоон нөҥүө көтөргө-сүүрүгэ, хамсыыр-харамайга, ийэ айылҕаҕа харыстабыллаах сыһыанна үөрэтии; Өбүгэ саҕаттан үтүө үгэстэрдээх сизри-туому тутуһар булт култууратыгар сыһыарыы, булчут уонна балыксыт үрдүк аатын чиэстээхтик өрө тутууну көрдөрүү; Сизрдээхтик бултааһын уонна балыктааһын мүччүргэннээх сырыыларын, көрдөөх түгэннэрин арыйыы;

Дьиэ кэргэннэ саҥа ааттары арыйыы, сонун суруйуулары киллэрии, суруйар, айар дьобурдаах оҕолору, төрөппүттэри көбүлээһин;

Кыттааччы усулуобуйата:

Күрэххэ сааһыттан хааччаҕа суох дьэ кэргэн биирдиилээн, эбэтэр бөлөһүнэн кыттар бырааптаах;

Ыйыллыбыт балаһыанньаҕа сөп түбэспэт, атын ааптартан үтүгүннэриллибит, эрдэ бэчээттэммит айымньылар ылыллыбаттар уонна көрүллүбэттэр. Хоһоонно ахсааннара хааччахтаммат.

Хоһоонно А-4 халыыптаах лиискэ 14 шрифттээх бэчээтинэй буукубаларынан бэчээттэммиттэрэ уонна электроннай вариантынан ылыллаллар. Ааптар толору аата-суола, псевдонима, аадырыһа, сааһа, үлэтэ уонна контакнай телефонун нүөмэрэ ыйыллар. Кыайыылаахтары бэлиэтээһин, ытыллар болдьоҕо:

Күрэх түмүгүнэн 1-2-3-с миэстэлэргэ “Байанай” бэлэбэ туттарыллыахтара; Хоһооннору, видеолары (ватсабынан) ..... диэри бөлөххүт иитээччитигэр тиксэрэбит.

Байанай ыйыгар аналлаах төрөппүттэр айбыт хоһоонноро.

Григорьева Мария Александровна.

Кыра бөлөх иитиллээччитэ Григорьев Климентий ийэтэ

Сайын буоллун,

Кыһын буоллун,

Саас буоллун,

Күһүн буоллун -

Халын тыаҕа, ойуурга,

Алаастарга сыһыыга

Араас кыыллар сылдыаллар,

Көччүйэллэр, ууһуулар.

Онтон үрүйэ дьэнкир уутугар,

Төгүрүк ыраас күөллэргэ,

Киэн, нэлэмэн эбэбитигэр
Балык үгүс көрүнэ
Баар эбит буоллаҕа.
Сизэри – туому тутуһар
Боччумурдаах булчукка
Баай Байанай мэлдьи
Мичилийэ тосхойор.
Алгыстаах тылынан
Аал уотун аһатан
Санаатын бөҕөргөтөн
Булка турунар.
Көмүс хатырыктааҕы
Үтүө түүлээҕи – кылааннааҕы
Үүрэн үтүрүйэн аҕаларын
Булчут барахсан
Ис сүрэбиттэн баҕаран
Эрэх – турах сананар.

Егоров Родион Герасимович
Кыра бөлөх итиллээччитэ Егоров Вася эһээтэ

Байанайга тиэрдии.

Баай Байанайым барахсан,
Кыылы, көтөрү бас билэр сүдү иччим!
Үөрүннэн, элэккэй майгыгынан
Үтүө харахпын өрө көрдөр.
Бардам тутуу, барылы кэскил
Баай Барыылаах тойон эһэм!
Кытыгырас сүһүөхтээххиттэн
Мөлтөтөн бүдүгүрүтэн кулу.
Өйдөөх буурунан
Түөрэх кэбиһэн кулу!

Хоһоону айда Айсена Васильевна Никифорова,

Саһыл

Саһыл наһаа киитэрэй,
Сагыннааҕа сиздэрэй.
Кини наһаа албынчык,
Куобахтары сырсар.
Кини туһунан элбэҕи
Хоһоонно, остуоруйаҕа кэпсэнэр.
Халын тыа – ойуур
Маанылаах кыыла буолар.

Хоһоону айда Мойтохонов Айтал, Тускул эбээлэрэ – Варламова Веролина Васильевна, 54
саастаах.

Байанайы харыстаан.

Байанай – тыабыт иччитэ,
Ойууру, кыылы харыстыыр,
Булду – алды аҕалар.
Кини олус үөрүннэн,
Эмиэ да омуннаах
Уонна олус өһүргэс.
Бултка – алка сылдьангыт
Сизэри – туому тутуһун!
Байанайы харыстаан!!!

Романова Вера Алексеевна.
Байанайга алгыс!

Айылџабыт иччитэ
Аан ийэ дойдубут харысхала
Баай Байанайбыт!
Хас эмэ үйэлэри унуордаан
Айылџа баайын, кыылларын
Атас – доџор онгостон
Бэйэн кэккэџиттн араарбакка
харыстыыгын!
Биһиги эһээлэрбит, аџаларбыт
Булт – алт кэһиилээх
Биһиэхэ кэлэллэрэ.
Барыта эйиэхэ сүгүрүйүү!
Айылџабыт иччитэ
Байанайбыт биһиэнэ,
Көрдөһөбүт – ааттаһабыт,
Алгыс тылбытын аныыбыт!

Саввинов Николай Юрьевич,

Мин билигин кырабын.

Мин билигин кырабын,
Ол эрэн саныыбын:
Улааттахпына аџам курдук
Булка – алка сылдыһам диэн.

Байанайым барахсан,
Ытык эһээм буоллаџын!
Байанайым барахсан,
Халын тыалаах буоллаџын!

Саха бэргэн булчутун,
Айах тутан үөрдэџин,
Саха модун булчутугар
Өтүк – хара уунаџын.

Мин билигин кырабын,
Ол эрэн мин саныыбын –
Улааттахпына аџам курдук
Байанайдаах буолуом диэн.

Зинаида Афанасьевна Миронова,
Орто бөлөх иитиллээччитин Григорьев Мирон эбээтэ

Ыраах сискэ, халын тыаџа
Харанга ойуур быыһыгар
Баай Байанай озорор.

Кини баайа - ото - маһа,
Араас кыыллар буолаллар.

Үтүө – мааны булчуту
Үөрэ – көтө көрсүөбэ,
Баай булдунан маанылыа.

Абам курдук булчут буолуом

Байанай ыйыгар аналлаах спортивной күрэхтэһии (орто бөлөх оҕолоругар)

Сыала, сорууга: Байанай ыйыгар анаан ытыллыбыт үлэни түмүктээһин . Саха киһитин төрүт дьарыга булт туһунан оҕолор билиилэрин чингэтии. Айылбаҕа, төрөөбүт дойдуга таптала, харыстабыллаах сыһыаны иитии. Кыра саастан сымса – сытыы буоларга эрчийии. Тыа кыылларын билиилэрин кэнгэтии. Аҕа оҕо иитиитигэр оруолун үрдэтии.

Туттар тэриллэр: Проектор, экран. Булчут маллара: 2 рюкзак, чүмэчи, испиискэ, иһит - хомуос, быһах, саа, хайыһар ,хапкаан, туһах, ботуруон, күөгүлэр, балыктар, мончууктар, түү мээчиктэр, бөрө ойуута, эриэхэлэр, кыра улахан корзина, араас үрдүктээх мэхэйдэр.

Оҕолор залга олоророллор. Эмискэ экранна кыыллар сүүрэкэлэһэ сылдьаллара көстөр, саналара иһиллэр. Бу кэнэ залга түү танастаах киһи (эһээ) киирэр. Дорооболоһор.

Эһээ - Баай Байанай оҕолоро манна кэлэн оонньуу көрүлүү сылдьаллар эбит дии.

Ытытааччы: Сахаларга сэтинньи ый – Байанай ыйа. Байанай - хара тыа, хамсыыр-харамай, көтөр - сүүрэр иччитэ буолар. Кини ойуур кыылларын, көтөрдөрүн харыстыыр. Ойуурга куһаҕан санаалаах, кыыллары барытын аһыммакка өлөрө сылдьар булчут кэллэбинэ кыыллары көтөрдөрү ыраах куоттаран, күрэтэн кэбиһэр эбит. Ол иһин ойуур кыылларын - көтөрдөрүн Байанай оҕолоро диэн ааттыбыт. Киһи сиргэ үөскүөбүттэн айылҕаттан аһаан – таннан, алаһа дьыэлэнэн олорор, онон киниэхэ сүгүрүйэр.

Эһээ - Сэтинньигэ тыа кыылын түүтэ - өгө ситэр. Дьэ,ол иһин булчуттар Баай Байанайтан көрдөһөн баран, тыаҕа ыраах бултуу - алты бараллар. Күндү түүлээби экирэтэллэр, эһэкээннэригэр үөмэллэр, айах туталлар. Оту - маһы алдьатыам суоҕа, наадыарбын эрэ ылыам диэн андаҕар этэллэр. Саха булчута бултаан дьыэ кэргэнин иитэр - аһатар, таһыннарар. Билигин биһиги Байанай алгыһын истиэхпит.

Байанай алгыһа слайда.

А. Бурнашев ырыата иһиллэр.

Ытытааччы: Уол оҕону сахалар былыр былыргыттан булка сыһыаран, айылбаҕа чугас гына иитэллэрэ. Ол аата булчут кутун - сүрүн, сиэрин - туомун, өйүн-санаатын кыра эрдэхтэриттэн инэрэллэрэ. Өбүгэлэрбит булт сиэрин - туомун халбаҥа суох кытаанахтык тутуһаллара, оҕолорун оннук иитэллэрэ.

Эһээ - Хара тыаҕа бултуу үөрүйэх, булт дьарыга уол оҕо тугунан да солбуллубат үөрэх буолар. Онон аҕалар уол оҕону кыра эрдэбиттэн норуотугар баар сиэрин - туомун, өйүн - санаатын, тылын - өһүн, култууратын инэринэн сайдарыгар болҕомтолорун уураллар. Бүгүн биһиги уолаттарбыт аҕаларынаан сатабылларын, кыахтарын көрдөрүөхтэрэ.

Ыт. - Биһиги Сахабыт сиэрин кыһына ураты кэрэтин туохха да биэрбэспит. Бу туһунан араас ырыа – хоһоон айыллар. Аҕаларбытыгар эбэрдэбитин тиэрдэбит:

Ырыа – Кыһын.

Хаар үнкүүтэ – кыргыттар.

Ырыа - Хаар.

Хоһоон – П. Одорусов. Саха сиэрин кыыллаара.

Ытытааччы: Бастатан туран кыттааччылары билиһиннэрэбит:.....

Онтон булчут тугу гынарый? Ойуурга сылдьарыгар, бултууругар тугу тутуһарый? Бэйэтэ хайдах буолуохтааҕый? - Бу туһунан аҕаларбыт кэпсииллэрин истиэбин.

- Кыыдааннаах кыһын тыаҕа киһи батары түһэ сылдьар тоннуу хаар буолар, ол иһин булчуттар туут хайыһар кэтэн бараллар. (ойуутун көрдөрүү)

“Хайыһардьыт” - (Аҕалар уолаттарыгар саа, хайыһар кэтэрдэн ыталлар) .

«Бөрөнү тап» сыал быраҕыыта - (Уол 1м., аҕа 4м. ыраахтан түү мээчигинэн быраҕаллар)

“Күөгүлээнин”. - (Ким элбэҗи хаптарар, бастаан оҗо, онтон аҗа мүнүүтэҗэ)

«Куһу состоруу» (Ким түргэнник куһу ууттан таһаарар).

Үүтээннэригэр тийэн уоттарын оттоору мас хомуйбуттар.

«Бэс эриэхэтин хомуйуу» (аҗа уолун сүгэр уонна ыһылла сытар эриэхэни хомуйар).

«Булчут уонна куобахтар» хамсаныылаах оонньуу. (Кыргыттар куоталлар, уоллаах аҗа 3 буулдьанан – тигии мээчигинэн быраҗаллар).

«Дулҗалаах сир» (Аҗалар уолаттарын сүгэ сылдьан мэхэйдэри туоруулар)

Булчуттар сиздэринэн сөп буолар бултарын үөрэ - көтө бултаатылар.

Эһээ - Уолаттар да, аҗалар да олус сымса, түргэн толкуйдаах, тулуурдаах эбиттэр диэн, бары сэргии көрдүбүт. Бу хаачыстыбалар булчукка олус наадалаахтар.

Ыт. - Эбэрдэлэрдэ истиэҗин:

Ырыа – Чыычаах уйа туттубут

Хоһоон – Үрүмэччи. С.Данилов.

Хоһоон - Саха м сирэ – мин дойдум. П.Одорусов.

Эһээ - Өссө төгүл оҗолорго өйдөтөн этиэм этэ. Төрөөбүт дойдугут айылҗатын, кыылын-көтөрүн харыстаан! Байанай, булт тэрилинэн оҗо оонньуурун, дьахтар аймах үрдүнэн атыыллырын сөбүлээбэт, оччоҗо саа тугу да таппат, хапхаанна туох да түбэспэт буолан хаалар эбит. Уонна бу сэрэхтээх маллар. Ол иһин сааны күлүүстээх сейфаҗа хатыахтаах эбиккин.

Түмүк. Кыайыылаахтары наҗараадалааһын. Аҗаларга махтаныы.

Ыт. Оҗолор, Аар тайҗабытын, тулалыыр айылҗабытын мэлдьи харыстыаҗын! Оччоҗо эрэ олох үтүөтүк салҗаныа, айылҗабыт тупсан, салгыммыт ырааһыран көтөр - сүүрэр үксүү туруо, Баай Байанайбыт араас булдуна күндүлүө! Аҗаларгыт үөрэҗин кыра сааскытыттан ылына, толоро үөрэнин.